

Piłka nożna pod kontrolą

Euro 2012 to dobra okazja, by pisać o futbolu nie tylko w jego czysto sportowym aspekcie. *Nieczysta gra. Tajne służby a piłka nożna*, pod redakcją Sebastiana Ligarskiego i Grzegorza Majchrzaka, to zbiór dziesięciu artykułów, autorstwa głównie pracowników IPN, opisujących działania, które Służba Bezpieczeństwa prowadziła w środowisku piłkarskim, a także związki piłki nożnej z historią polityczną PRL.

Najpopularniejszy sport, wywołujący duże emocje w społeczeństwie, musiał wzbudzać zainteresowanie władz PRL. Wiele meczów i transferów miało drugie, pozasportowe tło. Władza ludowa chętnie podczepiała się pod sukcesy sportowe, co pozwalało jej zaprezentować się w korzystnym świetle, i odczo też przedstawiała je jako „swoje”. Najważniejsze jednak było to, aby sport mieć pod pełną kontrolą. Archiwa SB, nad którymi pieczę sprawuje IPN, pełne są teczek zawierających informacje na temat piłkarzy, trenerów, dziennikarzy i działaczy sportowych, którzy albo byli obiektem działań tajnych służb, albo z nimi współpracowali.

Wpływ władz PRL na polską piłkę nożną przedstawił Grzegorz Majchrzak w tekście *Futbol pod specjalnym nadzorem*. Nie pisze on tylko o SB, lecz prezentuje szerszy obraz związków piłki nożnej z polityką w PRL. Wielu działaczy sportowych należało do PZPR, niektórzy mieli za sobą pracę w strukturach MSW. O stopniu ingerencji władz w piłkarski świat świadczyć może choćby to, że decyzję o wyborze selekcjonera narodowej reprezentacji podejmowano w Komitecie Centralnym PZPR. To tam np. zdecydowano, że następcą Kazimierza Górskiego nie będzie jego asystent Andrzej Streljau, który był bezpartyjny, lecz należący do PZPR Jacek Gmoch.

Funkcjonariusze SB inwigilowali piłkarzy podczas wyjazdów zagranicznych, obserwowali też najważniejsze mecze odbywające się w Polsce. Interesowali się nimi szczególnie w momentach istotnych wydarzeń politycznych. Jedną z takich sytuacji opisał Jerzy Eisler, pokazując polityczny kontekst meczu Górnika Zabrze z Manchesterem United, który odbył się w czasie wydarzeń Marca '68. W związku z sytuacją polityczną znacznie utrudniono możliwość przyjazdu do Polski zagranicznym dziennikarzom. Komentatorzy sportowi stali się wskutek tego także przekąźnikami wiadomości politycznych, informując o przebiegu protestów studenckich, co nie podobało się władzom PRL.

Dla komunistycznych decydentów kibice piłkarscy stanowili środowisko dość niepewne ideologicznie. Na cenzurowanym tajnych służb jedno z czołowych miejsc zajmowali kibice Lechii Gdańsk. Karol Nawrocki opisuje okoliczności meczu Lechii z Juventusem Turyn w 1983 roku. Spotkanie odbywało się w Gdańsku, czyli mieście, gdzie powstawała Solidarność. Poza tym władze szykanowały wówczas Lecha Wałęsę, któremu jednak udało się pojawić na meczu. Do imprezy służby drobniaczko się przygotowały: zgromadzono ponad półtora tysiąca milicjantów, transportery opancerzone, armatki wodne, więźniarki. Lechia przegrała, ale do zamieszek nie doszło.

Kibice manifestowali natomiast poparcie dla Solidarności, czego skutkiem było opóźnienie transmisji telewizyjnej. O ich zaangażowaniu w działalność opozycyjną poświęcony jest także artykuł autorstwa ks. Jarosława Wąsowicza.

Marta Marcinkiewicz w szkicu *Mundial zza krat, czyli jak sport przenikał się z polityką* w interesujący sposób opisała postawy internowanych w stanie wojennym w trakcie piłkarskich mistrzostw świata w Hiszpanii. Niektórzy internowani chcieli na czas mundialu przerwać bojkot oglądania telewizji. Z kolei nie chcąc, aby władze PRL wykorzystwały ewentualny sukces polskiej drużyny, kibicowali... jej przeciwnikom. Więźniów interesował nie tylko przebieg sportowej rywalizacji, ale też zachowanie publiczności na trybunach i pojawiające się na nich symbole poparcia dla Solidarności.

Autorzy *Nieczystej gry* opisują różnorodne aspekty związków między piłką nożną a polityką, kreśląc przy tym obraz rzeczywistości PRL widzianej z pozycji sportowców i działaczy. Sebastian Ligarski opisał udział polskiej drużyny w mundialu w Hiszpanii w 1982 roku oczami komisarza wojskowego, a Krzysztof Łoniewski – inwigilację polskich piłkarzy w czasie mistrzostw świata w piłce nożnej w Meksyku w 1986 roku. Paweł Szulc przedstawił historię afery z 1980 roku, kiedy Józef Młynarczyk po nocnej imprezie spóźnił się na lotnisko. Tomasz Szymborski zaś opisał dzieje współpracy z SB najbardziej znanego polskiego komentatora tamtych czasów Jana Ciszewskiego. Książkę zamyka tekst Grzegorza Wołka *Trafila „Kosa” na generalów*. Autor pokazał historię transferu Romana Koseckiego z milicyjnej Gwardii Warszawa do wojskowej Legii w 1988 roku. Sprawa oparła się o samego szefa MSW gen. Czesława Kiszczaka. To, że takimi sprawami zajmowała się jedna z najważniejszych osób w państwie, pokazuje stopień upolitycznienia polskiego futbolu w tamtym okresie.

Artykuły opublikowane w *Nieczystej grze*, mimo że napisane przez profesjonalnych historyków i oparte na materiale źródłowym często o dużym ciężarze gatunkowym (fakta służb specjalnych), stanowią dość przyjemną i lekką lekturę, niepozabawioną przy tym dużą dawką wiedzy o zjawiskach szerzej dotąd nieopisywanych. W niektórych zauważyć można zbyt swobodny sposób pisania o sprawach osobistych bohaterów tekstów (esbecy nie mieli skrupułów, by wkraczać w intymność „figurantów”, jednak u historyków zbytnia szczegółowość w tej materii wydaje się niekiedy zbędna), czasem nieco kolokwialny język czy naleciałości z żargonu służb specjalnych. W części artykułów brakuje tła opisywanych wydarzeń. Zamiast szczegółowego opisywania jednego wydarzenia, można by się pokusić o pokazanie go na tle problemów politycznych, społecznych czy gospodarczych, szersze opisanie takich zjawisk jak alkoholizm sportowców czy ich postawa wobec SB.

Trzeba jednak podkreślić, że *Nieczysta gra* jest książką mającą przede wszystkim zainteresować czytelnika ciekawymi historiami ze styku piłki nożnej, polityki i działań SB. Ten cel z pewnością redaktorom tomu udało się zrealizować. *Nieczysta gra* to książka, która może zainteresować nie tylko pasjonatów historii polskiej piłki nożnej, ale też tych, którzy chcą poznać historię PRL. ■

Jan Olszsek

Nieczysta gra. Tajne służby a piłka nożna, pod redakcją Sebastiana Ligarskiego i Grzegorza Majchrzaka, Videograf, Chorzów 2012, ss. 175